

MÕNEST KRIMINAALSE TAUSTAGA (SLÄNGI)SÕNAST EESTI (KIRJA)KEELES

ment ja parask

TÕNU TENDER

Vene keelest, samuti vene keele vahendusel on eesti keeles käibele tulnud rohkesti laensõnu ja väljendeid.¹ Need on levinud trükisõna, raadio, televisiooni või muu meedia abil: jõudnud eesti kirjakeelde ning saanud järk-järgult tuttavaks või omaseks rahvalikus kõnepruugis. Samas leidub rohkesti näiteid, kus levikusuund on olnud vastupidine: esmalt on need laialt levinud rahvasuus ning jõudnud sealt kirjakeelde (Must 2000).

Siinses kirjutises vaadeldakse paari eesti (kirja)keelde jõudnud vene laenu: *ment* ja *parask*. Eriliseks muudab nimetatud laensõnad tekkimise keskkond: nende loomine ja esmane levik on seotud seadusega pahuksisse sattunud ning seetõttu kinnipidamisasutusse mõistetud isikutega, need pärinevad kuritegelikust subkultuurist² – kinnipeetavate slängist, st suulisest keelepruugist. Kuid sellised slängiväljendid on pakkunud ja pakuvad jätkuvalt huvi ning abi keele- ja kultuuri(aja)loo uurijaile (Allen 1993: 3; Jelistratov 1994: 672).

Kuidas vene kriminaalse taustaga väljendid eesti keelde sattusid? Võimalusi oli selleks mitu. Esiteks, kümned tuhanded eestlased saadeti 1940. aastatel NSV Liidu vangilaagritesse, kus neil tuli kokku puutuda venekeelsete kinnipeetavatega, sh kriminaalkurjategijatega³ ja nende sõnavaraga. Teiseks, Nõukogude Liidus saadeti paljud eestlastest seaduserikkujad karistust

¹ Eesti etümoloogiasõnaraamatu (EES 2012) materjalidele tuginedes on eesti tüvevara hulgas vanavene laentüvesid 41–54, vene laentüvesid 228–274 (Soosaar 2017: 31). Mari Musta uurimuse sõnaloendis leidub eesti murretes ja kirjakeeles ühtekokku 2052 sõna(artiklit), neist uuemaid vene laensõnu u 2015. Kõige rohkem vene laensõnu leidub vahetult vene aladega piirnevates murrakutes, st Kagu-Eestis, Ida-Virumaal ja Põhja-Tartumaal. Üle-eestiliselt tuntud ja murretes laiemalt käibel olevaid või olnud uuemaid vene laene on ligikaudu 450 (Must 2000: 581).

² Enn Sarve (1921–2008) arvates võiks kõnelda ka eesti poliitvangide subkultuurist, kuid elukutselised ajaloolased ei ole sellega tegelenud (Sarv 2002: 2102). Eesti subkultuuride kohta vt nt Subkultuurid 2013.

³ Stalinlike repressioonide ajal ei olnud valdav enamik kriminaalvangidest tegelikult kriminaalid, ehkki leidis ka võikaid ja sadistlikke kurjategijaid. Näiteks mõisteti kunagise Vene kindrali ja poliitiku Aleksandr Lebedi (1950–2002) isale viis aastat vangilaagrit selle eest, et ta kahel korral tehasesse 10 minutit hilines. Kriminaalid ei olnud alati mingit tõelist kuritegu sooritanud (Applebaum 2005: 281–282).

kandma Eestist väljapoole suurriigi eri paikade kinnipidamisasutustesse, kus puututi kokku teemakohase sõnavaraga. Kolmandaks, sõjaväeteenistus oli Nõukogude Liidus meestele kohustuslik ning sealgi omandasid eesti noormehed vene kriminaalslängi⁴ – näiteks vangivalvurina sisevägedes või ehitusvägedes, distsiplinaarpataljoni sattudes vm. Või ka tavavägedes (Tender 1997: 691). Unustada ei tohi sedagi, et kuritegevus on minevikuski olnud rahvusvaheline ning eri rahvusest kurjategijate mõtlemist ning väljenduslaadi on peetud sarnaseks, stereotüüpseks (Lihhatšov 1992 [1935]: 358–359; Ilm, Tender 2003: 55). Seda, et eesti kuritegeliku subkultuuri sõnavara on tugevate vene mõjudega, on täheldatud 25–30 aasta eest (Maruste 1988: 124–152; Tender 1989, 1994: 350) ning ilmneb juba XX sajandi alguses (vt Tšernõš 1988; Tender 1996: 70–86; Ilm, Tender 2003: 49–57).

Püüan artiklis selgitada, mida need kaks sõna – *ment* ja *parask* – vene keeles (slängis) tähendavad või on tähendanud, tutvustan nende võimalikku kujunemislugu ning eesti keelde laenamise aega.

1. *ment*

1.1. Vene keeles

Vene rahvalikus kõnepruugis on sõna *ment* (vn *мент*) tähistanud ja tähistab praegugi peamiselt miilitsat, politseinikku,⁵ aga kuritegeliku kontingendi keelepruugis kõiki õiguskaitseorganite esindajaid. See on üldkriminaalse slängi (Ilm, Tender 2003: 48) üks võtmesõnu, mida kasutatakse tihti vangla-folklooris. Sõna on vene keeles tänaseni elujõuline.

Vene slängisõnaraamatutesse ilmus see sõna XX sajandi algul tähenduses 'valvur, valve(post)'. Sõna on fikseeritud näiteks Trahtenbergi sõnaraamatus (1908: 38): *Ментъ*, см „борзой” 'ment, vt hurt, jahikoer'; *Борзой* – 'salapolitseia agent'. Salapolitseiga sidemeid omava isiku kohta öeldakse ka *nuuskur* (*лягавый*), *lita* (*сука*) ja *ment* (Trahtenberg 1908: 9).

Popovi sõnaraamatus on sõna *мент* tähenduseks märgitud 'nuuskur; salapolitseinik' (Popov 1912: 50), Potapovi sõnaraamatus 'miilits; vangivalvur' (Potapov 1927: 27).

Gratšovi ja Mokijenko andmetel on *ment* vene keelde laenatud poola slängist, kus *ment*, *męt*, *menta*, *męta*, *męto*, *menda* kannavad tähendusi 'politseinik', 'politsei, politseijaoskond', 'vangivalvur' ja 'salakaebaja'. Samal seisukohal – et tegemist on poola laenuga – on vene slängiuurija Vladimir Jelistratov (2007: 218, 2000: 246). On oletatud, et vene keelde laenatud *ment* on

⁴ Teise maailmasõja ajal sunniti paljud kinnipidamiskohtades viibivad süüdimõistetud, sh professionaalsed kurjategijad surmaahvardusel rindele. Arvuliselt lahkus sõja ajal laagritest Punaarmeele umbes miljon vangi (Applebaum 2005: 530). Suur osa neist teenis Rokossovski 16. armees (Suvorov 2000: 279–287). Kuna professionaalsed kurjategijad olid riskiga harjunud, said paljudest hinnatud sõdurid ja suured marodöörid (Šalamov 1989: 505; Ilm, Tender 2003: 60; Tender 2003: 31). Kirikuõpetaja Harri Haamer (1906–1987) on laagrimälestustes meenutanud: „See 25 aastat saanud marssal Rokossovski armee major oli päris sul. Kui ta vahel jutustas oma seiklusi Isamaasõjas, siis polnud seal sõjaga midagi tegemist, vaid ainult tagalas röövimise ning tapmisega.” (Haamer 1993: 109; Tender 2016)

⁵ Venemaa Föderatsioonis nimetati miilitsad 1. märtsist 2011 ümber politseinikeks.

seotud sõnaga *ментик* 'husaaride (ratsaväelaste) karusnahkse äärisega ja mitme nõobirea ning nõöride ja aasadega lühike pealiskuub, mida kanti talvel dolmani (husaarimundri) peal' (Gratšov, Mokijenko 2000: 123). Sõna *ментик* kasutas husaari pealiskuu tähenduses nt Lev Tolstoi romaanis „Sõda ja rahu” (SRJ II: 251). Vasmeri etümoloogilises sõnaraamatuski (Vasmer II: 598) on sõnal sama tähendus, kuid tõenäoliseks laenuallikaks on peetud ungari sõna *mente* 'keep, käisteta mantel'. Venekeelne Vikipeedia jagab sõna võimaliku päritolu ja tähenduse kohta ohtrasti teavet. Eesti keelde, sh slängi ei ole sõna *ментик* käibele tulnud. Vene slängis tähistas ja tähistab see miilitsat (Jelistratov 2007: 218). Sõna *ментик* on omakorda seostatud vananenud vene sõnaga *ментёня* ning viimasel on oletatavasti seos (alam)saksa sõnaga *Mantel* (vt Dal II: 318). Üheks võimalikuks laenuallikaks on peetud ka ladina keelt, kus *mentula* tähistab peenist, kuid see seisukoht ei ole eriti toetajaid leidnud.

Illustratsioon 1. Husaari (ratsaväelase) pealiskuub, vn *ментик* (foto Google Images: <https://ww2.ru/shop/rossiya/militariya-rossii/uniforma/55520-mentik-ofitsera-leyb-gvardii-gusarskogo-polka-rossiyskaya-imperiya.html> (19. IX 2018).

1.2. Eesti keeles

Eesti keelde on *ment* laenatud vene keelest (slängist) pärast Teist maailmasõda, mil Eesti oli oma iseseisvuse pooleks sajandiks toonasele Nõukogude Liidule kaotanud. Eesti keele seletava sõnaraamatu (EKSS) andmetel tähistab sõna *ment* kõnekeeles halvustavalt miilitsat, politseinikku: *Ment pidas auto kinni. Kutsus mendid välja* (EKSS 3: 392).

Mai Loogi arvates on (oli) *ment* nii miilitsajaoskonda kui ka miilitsat tähistav suhteliselt neutraalne väljend, mis levis juba 1970. aastate lõpus (Loog 1991: 47, 95). Sõna kirjalikud ülestähendused pärinevad 1980. aastatest Ema-keele Seltsile saadetud slängikogudest (EMSUKA), nt **ment** 'ülemus; *mentid käisid ruume kontrollimas*; kaebaja, koputaja; relvastatud valvur' (Kull 1988/1989, aastatest 1983–1987); **mentla** 'SAO (Siseasjade osakond)' (Ojap

1988); **sidrun** 'mendiauto (1979)' (Mitt 1989). Viimane näide võiks kinnitada Loogi väidet sõna käibele tulekust 1970. aastatel; tähelepanuväärne on seegi, et sõna *ment* on peetud nii iseenesestmõistetavaks, et see esineb selgituses.

Samuti esineb sõna *ment* Rait Maruste kuritegelikku subkultuuri kajastavas trükises: **ment** '1. P[arandusliku] t[öö] a[sutuse] töötaja; 2. Miilits' (Maruste 1988: 142); **mentima** 'kaebama' (Maruste 1988: 142).

Rogier Blokland osutab oma vene laensõnade uurimuses, et kuigi see sõna esineb vaid mõnes eesti sõnaraamatus – slängisõnaraamatus (Loog 1991), sünonüümisõnastikus (Õim 1991: 290) ja EKSS-is –, on tegemist üldlevinud sõnaga, mida sageli kohtab ajakirjanduse keelekasutuses (Blokland 2009: 168).

Varasemad slängisõnad korralvalvuri, politseiniku ja/või kordniku tähistamiseks on *võmm*⁶ ja *kuldnokk*⁷. Soome slängis sõna *ment* ei tunta, seal on kasutusel nt *pollari*, *polde*, *polkku* (vt Paunonen 2001: 825; Lipsonen 1990: 204; Karttunen 1979: 186).

2. *parask*

2.1. Vene autorid sõna etümoloogiast

Sõna tekkimine ja kujunemine ulatuvat tagasi aega, mil Venemaal hakati pidama püha Paraskeva (vn *Параскева*) pidustusi. Need toimunud oktoobris,⁸ mil sadas vihma ja tekkis põhjatu pori. Seetõttu hakanud rahvasuu püha Paraskevat kutsuma Mustaks või Räpaseks Paraskevaks (vn *Прасковья-Грязнится*), hiljem Mustaks või Räpaseks Parašaks (vn *Параша-Грязнится*) või lihtsalt Parašaks. Nimi Paraša oli vene naiste (eriti lihtrahva) seas levinud. Seejärel hakati parašaks nimetama kõike räpast, sh latriine – käimlaid, väljakäike (Gratšov, Mokijenko 2000: 132). Vasmeri etümoloogiline sõnaraamat osutab sõna *пара́ша* päritolu selgitamisel naisenimele *Праско́вья* (Vasmer III: 205). Naisenimi Paraskeva, vn Praskovja, on vene keelde laenatud kreeka keelest: *παρα-σκενή* 'reede (püha eelõhtu)'. Paraskeva nimest on vene keeles tuletatud näiteks järgmised vormid: *Прасковьюшка*, *Праскуня*, *Куня*, *Праскута*, *Прося*, *Проса*, *Проня*, *Парасковьюшка*, *Параня*, *Паня*, *Пыня*, *Пана*, *Панюша*, *Парася*, *Параса*, *Параха*, *Параша*, *Паша*, *Пара*, *Паруня*, *Пуня*, *Паруха*, *Паруша*, *Пора*.

Kagu-Eestis Setumaal Saatseski asub Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku Püha Paraskeva kirik ja kogudus. Saatse kiriku püha Paraskeva ikoonile olevat viidud võid ning jäetud see hiljem kerjustele (Loorits 1959: 27, viidatud Kalkun 2014: 11 kaudu).

⁶ **võmm** – vt *must*, *heering* (Tšernõš 1988: 160; Ilm, Tender 2003: 51); 'konstaabel' (Kõrv 1926: 14); 'kordnik' (Arro 1937: 4).

⁷ **kuldnokk** – 'korralvalvaja nimetus konstaablist alates' (Arro 1937: 4); 'konstaabel' < vormimütsi kollase randi järgi (Mõtsmees 1993); 'politseikordnik' < uhkest vormimütsist tingitud nimetus 1938. a (Kiidron 1989; Ilm, Tender 2003: 50); '*võskas* ehk kinnipidamiskoha vaatetornis vahti pidava tunnimehe hüüdnimi, vrd *skvoretš*' < vn (Surva 1975).

⁸ Paraskeva päeva tähistatakse kaks korda aastas: juulis ning oktoobris või novembris.

Illustratsioon 2. EAÕK Saatse kiriku püha Paraskeva ikoon (foto: <https://register.muinasa.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=5464>).

Slängisõnana omandas *parask* (*пара́шка*) XX sajandi alguseks tähendused 'kaanega (puust, metallist või ka savist) ämber, toober, tünn või nõu, mis paigutati ööseks ihu kergendamiseks, st väljaheidete tarbeks kongi' (Popov 1912: 62; Gratšov, Mokijenko 2000: 132). 1930.–1940. aastatel tekkisid sõnale uued tähendused: 'kuulujutt, kõmu, laim'. Vene keeles leidub ka väljend *пускать парашу* 'kuuldusi levitama, keelt peksma; laimama'. Kasutatakse ka väljendeid *толкать парашу* 'kuulujutte levitama' (Gratšov 2003: 906); *толкнуть* (*пустить, распустить*) *парашу* 'kellegi või millegi kohta valetavet, desinformatsiooni levitama' (BSRŽ: 419). Samu tähendusi kannab verb *парафинить*, millel on mh tähendus 'kambrikaaslase alandamiseks talle *parašat* pähe valamata' (Gratšov, Mokijenko 2000: 132–133).

Revolutsioonieelse Venemaa kuritegelikus maailmas nimetati väljaheidete anumad mh naljatlevalt naisenimega Paraskeva Fjodorovna (*Прасковья Федоровна*)⁹ (vt Trahtenberg 1908: 44). Kuid üldjuhul on parask olnud kinnipidamiskohas alandamise ning staatuse näitamise sümbol. Trahtenbergi sõnaraamatus on märksõnal *Пара́шка* pikk selgitus, sh teave P. F. kohta: see on suur puust tünn, mis asub kinnipeetavate kambri ning mida kasutatakse pärast õhtust loendust (mil kambri välja ei lastud) kuni hommikul kella 6-ni. Samas esineb see väljend ka vene uuemas kriminaalslängi sõnaraamatus (vt Dubjagina, Smirnov 2003: 250). Vene keele sõnaraamatus on *Пара́шка* 'suur ämber või tünn vanglakambri' kohta märgitud sedagi, et ei külm, nälg ega läbisegi magamine õhukesel mädanenud põhukihil ei piinanud inimesi nõnda nagu ühisparask (SRJ III: 22).

Kinnipidamiskohas paiknes autoriteetse kurjategija, kambri peremehe magamisega paraskist võimalikult eemal, aga kinnipeetavate hierarhiaredeli madalaimale astmele kuuluva isiku, alandatud kinnipeetava ase – paraski kõrval. Samuti olid sunnitud paraski läheduses või vahetult selle ümber magama uustulnukad¹⁰ ning stalinlikes sunnitöölaagrites nõrkenud inimesed

⁹ Tegemist on suhteliselt sagedase naisenimega, näiteks P. F. Golovina on tegelane Lev Tolstoi jutustuses „Ivan Iljitši surm”; P. F. Dubrovina oli Grigori Rasputini abikaasa jne.

¹⁰ Nt Harri Haamer kirjeldab oma mälestustes olukorda, kuidas kriminaalkurjategija teda öösel Patarei kambri küsitles ning selle põhjal asemekoha määras: „*Kto tō? Palju oled maha nottinud? Tō gromila?* [ee murdvaras], *lihtsalt varas?, ne iz naših* [---] Küsisin

– surijad: *dohodjaagad*¹¹ ehk *hingevaakujad* (vt Gratšov, Mokijenko 2000: 133; Jefimova 2004: 113–114; Ilm, Tender 2003: 51–52; Tender 1996: 79; Haamer 1993: 10; Majak 1975: 158).

Paraski kasutamiseks kehtisid kambris kirjutamata seadused: üldjuhul ei tohtinud paraskit kasutada ajal, mil kambris süüakse. Mõnes Vene türmis kehtinud reegel, et hierarhiaredeli madalaimal astmel paiknevad vangid pidid sööma paraski kõrval või siis selle peal istudes. Endise vanglatöötaja Uno Ilma andmetel oli varaste nn aukoodeksis nõue, et söögi ajal ei tohi seaduslik varas, st hierarhiaredeli tippu kuuluv kurjategija paraskile minna, see oleks vääritud tegu. Vene spetsialist Aleksandr Gurov seda varaste seaduse või aukoodeksi punkti oma raamatus ei maini (Gurov 1990: 111–112).

Uuemat paraskit – klosetit või nn pedaalidevahelist auku – kasutatakse lisaks keha kergendamisele ka muuks otstarbeks, nt kanalisatsiooni-süsteemi kaudu kirjade ja väikeste saadetiste edastamiseks kõrvalkambri-(te)sse (Ilm, Tender 2003: 82, *hobune*).

Sõna *parask* päritolu ja kujunemise kohta on välja pakutud teisi või võimalusi, kuid need ei ole erilist poolehoidu leidnud, nt tsaariaegse vene kriminaalse elemendi (platnoide) mitmed väljendid olevat Ukraina juutide keele mõjudega. Seepärast on paraski (*napaua*) päritolu selgitamisel mh oletatud selle pärinemist ivriidist. Samuti on otsitud paraski seoseid mõne teise kõlalitselt sarnase vene sõnaga.

2.2. Eesti keeles

Eesti keeles on *parask* homonüümne sõna, st käibele tulnud eri ajal ning eri laenuallikaist. Juba Wiedemanni eesti-saksa sõnaraamatus esineb sõna *parask*, kuid tähenduses *russischer Schnurkringel*, st nõõri otsa aetud vene kringel ehk baranka (Wiedemann 1973 [1893]: 769).

Mari Musta uurimuses „Vene laensõnad eesti murretes”¹² sisaldub selle sõna kohta järgmine teave: **parask** *parask* (-*šk*), -*i* IisR Trm Kod Lai V, *pa(r)ušk*, -*i* Har rōngassai. Tuletisena *parasknik* barankade tegija Rāp / Wied *parask*, -*i* (S, SO) *russischer Schnurkringel* / < **барáшек** -шка маленький крендель Псков, Холм Орōт; **барáшки** баранки Тони Kuznetsov, ММ TrmRajak vn pl *барáшки*; vrd **барáночник** barankadevalmistaja, barankadega kaupleja

---

[---] kus ma võiksin ennast pikali panna. Ta näitas mulle koha põrandal üsna paraski läheduses.” (Haamer 1993: 9–10; esiletõste *T. T.*)

¹¹ < vn *доходной, доходага* 'jõuetu, nõrkenud inimene' (Baldajev jt 1992: 70). Aleksandr Solženitsõni „Gulagi arhipelaagi” eestinduses on eesti vastena kasutatud väljendit *hingevaakuja*. Surijate kohta vt nt Applebaum 2005: 317 jj. Solženitsõn kirjeldab Solovetski laagri ülerahvastatud baraki olukorda ning omalaadset alandamisviisi: „[---] said nad käsu „magada serviti” – ja see oli veel hea, *jaõilem* surus siis kellegi pistise eest narile teiste vahele. Ülejäänud seisavad õõ läbi naride vahel (süüdlane käsutatakse seina ja paraski vahele, et kõik tema ees oma tarbeid õiendaksid).” (Solženitsõn 1990, 2. kd: 29; Solženitsõni sõrendus).

¹² Selle aluseks on Mari Musta 1945. aastal Tartu Riiklikus Ülikoolis erialaseminari-tööna valminud ja 1946. aastal diplomitööna kaitstud „Vene laensõnad Setu murrakus” ning 1954. aastal kaitstud kandidaaditöö „Vene-eesti suhete kajastumine lõunaeesti murrete sõnavaras” (Must 2000: 5).

(Must 2000: 240). Seega kannab Musta uurimuse põhjal *parask* eesti murretes *baranka* tähendust. Sõna **baranka** (vn *баранка*) 'ümmargune leib; rõngassai' on vene keeles poola laen ning oletatavasti on sõna tekkimist mõjutanud oinasarve kuju (*oinas* on vene keeles *баран*) (vt Preobraženski I: 54; vrd ka Dal I: 47–48 ja Vasmer I: 124).

Eesti Keele Instituudi murdesõnavara kartoteegi (MS) andmetel omab **parask** tähendusi 'vesikringel, baranka'; 'väike rõngassai'; 'sai (rõngakuju-line)'; 'pisike kõva rõngassai'; 'nööri otsa aetud rõngassai'; 'ümmargune sai, auk keskel'. **Paraskisupp** 'piimasupp kuivatatud saiarõngastest, mis osteti laadalt'; **paraskid** 'rukkivihu sidemed ja kõik praht, mis rehepeksust järele jäi, peksti veel viimase rehena ja need olid paraskid' (MS).

Andrus Saareste koostatud „Eesti keele mõisteline sõnaraamat” (EKMS) sisaldab sõna kohta järgmist teavet:

parask, -i 'ettevaatamatu ja väga rutakas, lohakalt kärmas olend, tuisupea' (VI): on üks va p., paristab kõik ära (EKMS 1: 335)

parask 'kärmas, kuid lohakas inimene' (KJn) (EKMS 1: 506)

parask 'kärmas, kuid lohakas inimene' (Hls, KJn – Hooletu) (EKMS 1: 1216)

pirask e. **parask** 'kärsitu, rahutu' (KJn) (EKMS 3: 500)

parask, -i (MMg) (EKMS 4: 875)

parask: (VI, PõTa) (EKMS 4: 877)

Jaan Krosski on kasutanud sõna *parask* „Rakvere romaanis” inimese iseloomustamiseks: „Issand Jumal – see kõrtsmik, see apolloninaga parask ei saa ju olla nii kaval, et ta ettepanek oleks saatanlik lõks?” (Kross 1982: 234; vt ka Blokland 2009: 194). Ent Kross kasutab sõna *parask* oma loomingus ka väljaheidete anuma tähenduses, nt novellis „Vandenõu”: „Nurgas seisab pigise plekkvoodriga ahi, ahju kõrval veenõu, teises nurgas p a r a s k.” (Kross 2004: 325, esiletõste *T.T.*)

Vahekokkuvõttena võib märkida, et sõna *parask* kasutati (enne väljaheidete nõu tähendust) peaaesjalikult kahes tähenduses: *baranka* 'rõngaskui-vik' ja *paristaja* 'kiirustades, ülepeakaela toimija’.

Teistsuguse tähendusega on sõna *parask* kajastatud 1960. aasta õigekeelsussõnaraamatus: 'nõu väljaheidete jaoks vanglas, kartseris' (ÕS 1960: 475). Sellise tähendusega on sõna tänaseni ÕS-ides püsitud (nt ÕS 1976: 493; ÕS 1980: 493; ÕS 1999: 555; ÕS 2006: 646; ÕS 2013: 647).

Eesti keele seletavas sõnaraamatus (2009) on sõnal kaks tähendust:

parask <-i 2> <S>

1. väljaheidete nõu vanglas v. kartseris. *Paraskil käima, paraskil istuma. Vangid pidid ise paraski välja viima.*

2. ETN ringi moodustavate pulkade vahele surutud 50 tunnivitsast koosnev kimp. *Puutöömehe päevanormiks loeti 6 paraskit, s. o. 300 vitsa.* (EKSS 4: 93)

Eesti etümoloogiasõnaraamatus (2012) on paraski tähenduseks 'väljaheidete nõu vanglas v kartseris' ← vene paráša, paráška 'parask' (EES: 353).

2.3. Millal hakati eesti keeles sõna *parask* väljaheidete nõu tähenduses kasutama?

Friedebert Tuglas, kes veetis 1905.–1906. aastal paar kuud Toompea vanglas, ei kasuta oma mälestustes sõna *parask*. Nii oma 1930. aasta mälestuste väljaandes kui ka hilisemates väljaannetes¹³ tarvitab Tuglas sõna *parask* asemel eufemistlikku väljendit *pahalõhnaline nõu*: „– Ah selline ongi siis vangla? See kõrge kong määrdunud hallide seintega, trellakendega üleval lae all, rautatud uksega ja pahalõhnalise nõuga selle kõrval ... Kellegi silm ilmus ukstes oleva klaasaugu taha.” (Tuglas 1930: 24; esiletõste *T. T.*)

Kreenholmi manufaktuuri pristavi Samsonovi 1914. aasta eesti vargasõnade loendi umbes 40 väljendi hulgas see sõna ei esine (Tšernõš 1988).

Kommunist Richard Majak (1898–1984, 1921. a-ni Anslaud) kirjeldab oma mälestustes 1919. aasta vanglapäevi, mil üks parunivõsuke paraski juurde „valvesse” sunniti. Kui kellelgi häda peale tuli, siis pidi noorparun paraski kaane üles tõstma ja pärast jälle peale panema (Majak 1975: 158). Kuna mälestused on avaldatud pool sajandit hiljem, siis ei saa päris kindel olla, kas see sõna ka 1919. aasta vanglaasukate seas juba käibel oli.

Sõjaväelane, diplomaat, lendur jm ameteid pidanud William Tomingas (1895–1978) kirjeldab oma mälestustes 1930. aastate keskpaiga Tallinna vanglakogemusi ning nimetab sõna *parask* mitmel korral:

„Kamber 56, kuhu mind paigutati, asetses II korral, oli pikergune – 15 sammu pikk, 7 sammu lai, ühe aknaga ja 22 nariga. Trellitatud aknast, mis polnud võõbatud, nagu seda olid üksikkorpuse aknad, avanes vaade merele. Keset tuba asetses kaks üksteise otsa pandud lauda pinkidega. Nurgas oli „parask”, umbes meetri kõrgune plekist toober, mis levitas haisu. Õhk oli röske ja umbne, üldiselt jättis kamber rämpase mulje.” (Tomingas 1992 [1970]: 605; esiletõste *T. T.*)

„Pärast hommikust ülelugemist läks kambri meeskond pesemisruumi-väljakäigukohta. Kaasa võeti parask, mida järjekorras kandis kaks meest. Olen minagi seda kannud.” (Tomingas 1992 [1970]: 607; esiletõste *T. T.*)

„Minusse suhtusid kambri retsidivistid kuidagi isalikult. Kui tasase loomuga taskuvaras Võek kuulis, et mu karistus on kaheaastane, lohutas ta mind: „Selle naljanumbri istub mees paraski peal ära¹⁴ ...” (Tomingas 1992 [1970]: 609; esiletõste *T. T.*)

¹³ Tuglase vanglamälestused on ilmunud hiljemgi: nii „Noorusmälestustes” (1940: 236) kui ka „Mälestustes” (1960: 208) kasutab ta endiselt väljendit *pahalõhnaline nõu*.

¹⁴ Sama väljendit kasutab näiteks Raimond Kaugver, kes viibis sunnitöölaagris 1945–1949: „Muidugi, mu karistusaeg polnud pikk [viis aastat], vanad vangid ütlesid põlastavalt, et selle aja võib paraski peal ära istuda.” (Kaugver 1988: 649; esiletõste *T. T.*). Tegemist on vene laenuga, vrd sama tähendusega väljend: *просидеть на параше* (vrd BSRŽ: 419; Gratšov 2003: 759); *сидеть на параше*, st *paraskil istuma* omab vene keeles eri tähendusi, sh 'põlatud, alandatud isiku, st *paraskini* staatuses olema; teiste ülesandel alandavaid musti töid tegema' (BSRŽ: 419; Gratšov 2003: 829–830). Maruste kuritegelikku subkultuuri kajastavas trükises (1988) sõna *parask* märksõnana ei sisaldu, kuid sõnal *paraša* on kaks tähendust: 'laimujutt; veeklosett kambri'. Samas esineb ka sõna *paraskin* 'üks madalamaid astmeid hierarhias, tualettide/paraskite küürija, on sealt võtnud üles eseme' (Maruste 1988: 145).

Tomingase memuaarides kasutatud sõnavara põhjal oli *parask* 1930. aastate keskpaigas eesti kinnipeetavate kurjategijate (varaste) hulgas kasutusel. Kui see sõna väljaheidete anuma tähenduses eesti keelde alles 1930. aastatel jõudis, siis näitaks see kurjategijate rahvusvahelist riigipiirideülest suhtlemist. Kuid tõenäoliselt tuli see sõna eesti suulisse keelde käibele siiski varem: kas enne Eesti Vabariigi sünni või siis selle algusaastatel, mil vene kuritegelik maailm nimetas väljaheidete anumad *Paraskeva Fjodorovna* (seda oletust toetab ka Richard Majaku mälestuste sõnakasutus). Välistada ei saa ka võimalust, et sõna laenati eesti keelde aastatel 1919–1920 näiteks vene valgekaartlastelt.¹⁵

Üldtuntuks ja -kasutatavaks muutus sõna *parask* eestlastele 1940. aastatel, mil paljud inimesed küüditati Nõukogude Liidu vanglatesse ja vangilaagritesse. Näiteks Oskar Surva viibis vangilaagrites aastail 1945–1954. Kuid alles paarkümmend aastat hiljem (1975) saatis ta Emakeele Seltsile vanglaslängiteemalise kaastöö, milles see sõna esineb: **parask** – 'öösel olid kongide ja barakkide ukSED suletud, inimeste tarveteks toodi sisse tunnID ruumivalvurite poolt ja viidi hommikul välja laagri väljakäiku, kus tühjendati'. (Surva 1975). Surva andmetel kasutati vangilaagrites ka sõna **paraša** – 'enamasti väljamõeldud kõmujutt, mida tihti ka ülemused levitasid. Üldnimetus ükskõik mis rahvusest vangil. *Kas uut parašat oled kuulnud? Käi kuradile oma uue para(a)šaga!*' (Surva 1975). Nagu eespool mainitud, tekkis vene keeles sõnale *paraša* lisatähendus 'kuulujutt, kõmu, laim' 1930.–1940. aastatel.

Illustratsioon 3. Kaanega metallist parask. Tõnu Tenderi foto Tartu Linnamuuseumi filiaali KGB kongide muuseumist Riia mäel „hallis majas”, kus 1940.–1950. aastatel tegutses NKVD/KGB.

Hruštšovi nn sula ajal 1960. aastal pääses *parask* väljaheidete nõu tähenduses õigekeelsussõnaraamatusse. Eestikeelsesse belletristikasse jõudis see sõna hiljemalt 1963. aastal, mil ilmus Solženitsõni „Üks päev Ivan Denisovitši elus”.

¹⁵ Eesti taludesse näiteks hakati käimlaid rajama Heiki Pärdi sõnul juba XIX sajandil, kuid nende igapäevase kasutamise komme juurdus rahva seas väga visalt. 1918. aastal Saksa okupatsiooni ajal nõudsid toonased sõjaväevõimud jõuliselt, et kõigis taludes peavad olema käimlad, selle rajamata jätmise korral ähvardati sõjakohtuga (Rudi 2013).

3. Kokkuvõtteks

Vaatlesin artiklis kahte eesti keelde jõudnud laensõna: *ment* ja *parask*. Need kuuluvad oma algupäralt kuritegelikku subkultuuri, kinnipeetavate slängi. Nende sõnade päritolu või etümoloogia kohta on välja pakutud mitmeid oletusi, millest tõenäolisemad on artiklis esitatud.

Sõna *ment* on vene keelde laenatud oletatavasti poola slängist. Võimalik, et *ment* on seotud ka vene sõnaga *ментик* – husaaride karusnahkse äärisega lühike pealiskuub. Eesti keelde on sõna *ment* laenatud tõenäoliselt 1970.–1980. aastatel miilitsa tähistamiseks.

Sõna *parask* (vn *параша*) tekkis oletatavasti ajal, mil Venemaal hakati pidama püha Paraskeva pidustusi. Need toimusid oktoobris, mil sadas vihma ning tekkis põhjatu pori. Seetõttu hakanud rahvasuu püha Paraskevat nimetama *Must* või *Räpane Paraskeva* (vn *Прасковья-Грязнится*), hiljem *Must* või *Räpane Paraša* (vn *Параша-Грязнится*) või lihtsalt *Paraša* (*Параша*). Seejärel hakati parašaks nimetama kõike räpast, sh käimlaid, väljakäike. Hiljem lisandus sellele slängisõnale teisigi tähendusi. Tegu on eri päritolu sõnadega, st ajaloolises mõttes homonüümidega. Väljaheidete anuma tähenduses hakati seda oletatavasti eesti keeles kasutama enne Eesti Vabariigi sünni või siis selle algusaastatel, mil vene kuritegelik maailm nimetas väljaheidete anumad *Paraskeva Fjodorovna*. 1960. aastal jõudis see õigekeelsussõnaraamatusse ning on selle järgmistes versioonides tänaseni püsinud.

Artikkel tugineb Eesti Keele Instituudi doktorikooli seminaril „Sõnavara uurimisest e-leksikograafiani” 14. IX 2017 Rakveres peetud ettekandele. Täna Enn Ernitsat, Cornelius Hasselblatti, Tiina Laansalu, Jaan Unduskit, Udo Uibot ja Anna Verschikut mitme viite, märkuse ja nõuande eest.

Kirjandus

- Allen, Irving Lewis 1993. *The City in Slang*. New York–Oxford: Oxford University Press.
- Applebaum, Anne 2005. *GULAG, Nõukogude koonduslaagrite ajalugu*. Tlk Aldo Randmaa. Tallinn: Varrak.
- Arro, M. 1937. Tallinna lennuväe sõdurite erikeel. Eesti keele keskastme seminari väike töö. Käsikiri. Tartu: Tartu Ülikool.
- Baldajev jt 1992 = Данцик С. Балдаев, Владимир К. Белко, Игорь М. Исупов, *Словарь тюремно–лагерно–блатного жаргона: Речевой и графический портрет советской тюрьмы. Края Москвы*.
- Blokl and, Rogier 2009. *The Russian Loanwords in Literary Estonian*. (Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica 78.) Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- BSRŽ = Валерий М. Мокиенко, Татьяна Г. Никитина, *Большой словарь русского жаргона*. Санкт-Петербург: Норинт, 2000.
- Dal = Владимир Даль, *Толковый словарь живого великорусского языка*. Том I, A–З, 1956; Том II, И–О, 1955. Москва: Государственное Издательство Иностраных и Национальных Словарей. *Vt sama ka* Толковый словарь Даля онлайн, <http://slovardalja.net/word.php?wordid=15673> (20. IX 2018).

- Dubjagina, Smirnov 2003 = Ольга Петровна Дубягина, Геннадий Федорович Смирнов, Современный русский жаргон уголовного мира. Словарь-справочник. Москва: Юриспруденция.
- EES = Eesti etümoloogiasõnaraamat. Koost ja toim Iris Metsmägi, Meeli Sedrik, Sven-Erik Soosaar. Peatoim I. Metsmägi. Tallinn: Eesti Keele Instituut, Eesti Keele Sihtasutus, 2012.
- EKMS = Andrus Saareste. Eesti keele mõisteline sõnaraamat. Kd 1–4. Stockholm: Vaba Maa, 1958–1968.
- EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat. Kd 1–6. 2. tr. Toim Margit Langemets, Mai Tiits, Tiia Valdre, Leidi Veskis, Ülle Viks, Piret Voll. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2009.
- Gratšov 2003 = Михаил А. Грачев, Словарь тысячелетнего русского аргю: 27 000 слов и выражений. Москва: РИПОЛ КЛАСС.
- Gratšov, Mokijenko 2000 = Михаил А. Грачев, Валерий М. Мокиенко, Историко-этимологический словарь воровского жаргона. Санкт-Петербург: Фолио-Пресс.
- Gurov 1983 = Александр И. Гуров, Криминальный профессионализм и борьба с ним. Москва.
- Gurov 1990 = Александр И. Гуров, Профессиональная преступность: прошлое и современность. Москва: Юридическая Литература.
- Gurov 1995 = Александр И. Гуров, Красная мафия. Москва: Самоцвет.
- Gurov, Rjabinin 1995 = Александр И. Гуров, Владимир Н. Рябинин, Исповедь вора в законе. Москва: Самоцвет.
- Haamer, Harri 1993. Meie elu on taevas. Siberimälestused. Tallinn: Logos.
- Ilm, Uno 1992. Noorte släng. Tallinn.
- Ilm, Uno, Tender, Tõnu 2003. Trellide ja luku taga. Sisesevaade Eesti kinnipeetavate 20. sajandi slängi. Tartu: Atlex.
- Jefimova 2004 = Екатерина Ефимова, Современная тюрьма. Быт, традиции и фольклор. Москва: ОГИ.
- Jelistratov 1994 = Владимир С. Елистратов, Словарь московского аргю (материалы 1980–1994 гг.). Москва: Азбуковник.
- Jelistratov 2000 = Владимир С. Елистратов, Словарь русского аргю (материалы 1980–1990-х гг.). Москва: Азбуковник. Русские словари.
- Jelistratov 2007 = Владимир С. Елистратов, Толковый словарь русского сленга. Свыше 12 000 слов и выражений аргю – кинемалогос жаргоны. Москва: АСТ-ПРЕСС.
- Kalkun, Andreas 2014. Religioossed paastud ja pidustused seto kultuuri representatsioonides. – Keel ja Kirjandus, nr 1, lk 1–23.
- Karttunen, Kaarina 1979. Nykyslangin sanakirja. Helsinki: WSOY.
- Kaugver, Raimond 1988. Vorkuta, postkast 223/1. – Looming, nr 5, lk 643–660.
- Kross, Jaan 1982. Rakvere romaan. Tallinn: Eesti Raamat.
- Kross, Jaan 2004. Kogutud teosed. Kd 15. Novellid I. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Kõrv, A. V. 1926. Tartu karnisoni sõdurite erikeel. *Cum laude* seminaritöö, II sem. Käsikiri. Tartu: Tartu Ülikool.
- Lihhatšov 1992 [1935] = Дмитрий С. Лихачев, Черты первобытного примитивизма воровской речи. – Словарь тюремно-лагерно-блатного жаргона (речевой и графический портрет советской тюрьмы). Края Москвы, lk 354–398.

- Lipsonen, Leo 1990. Vankilaslangin sanakirja. (Vankeinholdon Koulutuskeskuksen julkaisu 2.) Helsinki: VAPK.
- Loog, Mai 1991. Esimene eesti slängi sõnaraamat. Tallinn.
- Loorits, Oskar 1959. About the Religious Concretism of the Setukesians. (Suomalais-ugrilaisen Seuran aikakauskirja 61:5.) Helsinki: Suomalais-ugrilainen seura.
- Majak, Richard 1975. Tee tuli endal leida. Tallinn: Eesti Raamat.
- Maruste, Rait 1988. Kuritegelik subkultuur tätoveeringutes, žestides, slängis. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool, Eesti Akadeemiline Õigusteaduse Selts.
- Must, Mari 2000. Vene laensõnad eesti murretes. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Paunonen, Heikki 2001. Tsennaaks Stadii, bonjaaks slangii. Stadin slangin suursanakirja. Helsinki: WSOY.
- Попов 1912 = Всеволод М. Попов, Словарь воровского и арестанцкого языка. Киев.
- Потапов 1927 = Сергей М. Потапов, Словарь жаргона преступников: Благная музыка. Москва: Народный комиссариат внутренних дел.
- Преображенски I–II = Александр Г. Преображенский, Этимологический словарь русского языка. Том первый А–О; Том второй П–Я. Москва: Государственное Издательство Иностранных и Национальных Словарей, 1959.
- Rudi, Hanneli 2013. Puhaste eestlaste rāpasevõitu minevik. – Postimees. Tarbija24 9. XI 2013. <https://tarbija24.postimees.ee/2588682/puhaste-eestlaste-rapasevoitu-minevik> (20. IX 2018).
- Sarv, Enn 2002. Vorkuta – vangide maa. – Akadeemia, nr 9, lk 1955–1974; nr 10, lk 2100–2116.
- Solženitsõn, Aleksander 1963. Üks päev Ivan Denissovitši elus. Tlk Lennart Meri, Enn Sarv. – Loomingu Raamatukogu, nr 11–12.
- Solženitsõn, Aleksandr 1990. Gulagi arhipelaag. Kirjandusliku uurimuse katse. I–II. Tlk Henno Arrak. Tallinn: Eesti Raamat.
- Soosaar, Sven-Erik 2017. Eesti keele kultuursõnavara arengujooni – eesti keel kui piirikeel. (Dissertationes philologiae estonicae Universitatis Tartuensis 40.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- SRJ = Словарь русского языка. Том II, К–О, 1982; Том III, П–Р, 1984. Издание второе, исправленное и дополненное. Москва: Издательство Русский Язык.
- Subkultuurid. Elustiilide uurimused. Koost ja toim Airi-Alina Allaste. Tallinn: TLÜ Kirjastus, 2013.
- Suvorov, Viktor 2000. Jäälõhkuja. Kes alustas Teist maailmasõda. Tlk Dzintars Sprivulis. Tallinn: Olion.
- Шаламов 1989 = Варлам Шаламов, Очерки преступного мира. – В. Т. Шаламов, Левый берег: Рассказы. Москва: Современник, lk 446–543.
- Tender, Tõnu 1989. Arvustus. Kuritegelik subkultuur tätoveeringutes, žestides, slängis. Koost Rait Maruste. Tartu, Tartu Riiklik Ülikool, Eesti Akadeemiline Õigusteaduse Selts, 1988. 166 lk, ill. – Akadeemia, nr 3, lk 623–625.
- Tender, Tõnu 1994. Eesti släng: olemus ja uurimislugu. – Keel ja Kirjandus, nr 5, lk 291–299; nr 6, lk 346–355.
- Tender, Tõnu 1996. Eesti släng: olemus, uurimislugu, sissevaade vanglaslängi. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.
- Tender, Tõnu 1997. Kas laen vanglaslängist või filmist? Väljendi *ämbrisse astuma* päritolust. – Keel ja Kirjandus, nr 10, lk 690–695.

- Tender, Tõnu 2003. Sõjaväe slängist siirderiituste kaudu. – Oma Keel, nr 2, lk 29–33.
- Tender, Tõnu 2016. Suletud subkultuuride subproduktidest: kinnipidamiskoha ja sõjaväe slängist ja riitustest. – Ettekanne doktorantide sügiskoolis „Dialogid subkultuuridega” Jänedal 17.–18. XI 2016.
- Tomingas, William 1992 [1970]. Mälestused. Vaikiv ajastu Eestis. Tallinn: Olion.
- Trahtenberg 1908 = Василий Ф. Трахтенберг, Благная музыка („Жаргон” тюрьмы). Под редакцией и с предисловием профессора И. А. Бодуэн-де-Куртенэ. С.-Петербург.
- Tšernõš, Gabriel 1988. Eesti vargasõnu. – Keel ja Kirjandus, nr 3, lk 160–161.
- Tuglas, Friedebert 1930. Toompea vanglas. Mälestisi 1905 ja 1906 aastast. Tartu: Noor-Eesti.
- Tuglas, Friedebert 1940. Noorusmälestused. Tartu: Ilukirjandus ja Kunst.
- Tuglas, Friedebert 1960. Mälestused. Teosed 8. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.
- Vasmer = [Max Vasmer, Russisches etymologisches Wörterbuch. Band 1–3. Heidelberg: Carl Winter – Universitätsverlag, 1950–1958.] Vasmer's Etymological Dictionary. <http://starling.rinet.ru/cgi-bin/query.cgi?root=%2Fusr%2Flocal%2Fshare%2Fstarling%2Fmorpho&morpho=1&basename=morpho%5Cvasmer%5Cvasmer> (20. IX 2018).
- Wiedemann, Ferdinand Johann 1973 [1893]. Eesti-saksa sõnaraamat. Neljas, muutmata trükk teisest, Jakob Hurda redigeeritud väljaandest. Tallinn: Valgus.
- Õim, Asta 1991. Sünonüümisõnastik. Tallinn.
- ÕS 1960 = Õigekeelsuse sõnaraamat 1960. Toim Ernst Nurm, Erich Raiet, Magnus Kindlam. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.
- ÕS 1976 = Õigekeelsussõnaraamat 1976. Toim Rein Kull, Erich Raiet. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Valgus.
- ÕS 1980 = Õigekeelsussõnaraamat 1980. Kolmas trükk. Toim Rein Kull, Erich Raiet. Koost Tiiu Erelt. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Valgus.
- ÕS 1999 = Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999. Toim Tiiu Erelt. Koost Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Maire Raadik, T. Erelt. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- ÕS 2006 = Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006. Toim Tiiu Erelt. Koost T. Erelt, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Maire Raadik. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- ÕS 2013 = Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2013. Toim Maire Raadik. Koost Tiiu Erelt, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, M. Raadik. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Sõnavarakogud

EMSUKA = Eesti murrete ja soome-ugri keelte arhiiv Tallinnas Eesti Keele Instituudis.

MS = Eesti Keele Instituudi murdesõnavara kartoteek.

Kiidron, K. 1989. Sõduri-, vangi- jm slängi (230 sedelit). EMSUKA.

- Kull, Helle 1988/1989. Slängi kinnipidamiskohtadest (763 sedelit, aastatest 1983–1987). EMSUKA.
- Mitt, Sulev 1989. Sõduri-, vangi- jm slängi (100 sedelit). EMSUKA.
- Mõtsumeel, L. 1993. Vanglaslängi. Käsikiri (U. Ilma valduses; sõnavara tallel ka Emakeele Seltsis, EMSUKA).
- Ojap, Virgi 1988. Viljandi ja Sindi erikoolide õpilasargood (778 sedelit). EMSUKA.
- Surva, Oskar 1975. Vangiargood 193 sedelit (1945–1954). EMSUKA.

Tõnu Tender (sünd 1965), PhD, Eesti Keele Instituut, direktor, Tonu.Tender@eki.ee

Some words of a criminal background (slang) in the Estonian standard language: *ment* and *parask*

Keywords: Estonian language, Estonian slang, Estonian dialects, Russian language, Russian slang, loanwords, criminal subculture, etymology

Two Russian loanwords borrowed into standard Estonian – *ment* and *parask* – are discussed. Those two loanwords are specific for originating in the criminal subculture, to be more exact, in prison slang. The article presents the more credible hypotheses advanced on the origin or etymology of those words.

The word *ment* 'policeman, copper' is a Russian loanword probably originating in Polish slang. The word is also likely to be linked with the Russian *ментик* – pelisse (fur-trimmed jacket, multiple breasted, with cords and eyelets, worn loosely over the hussar's uniform dolman in winter). The word *ment* has probably been borrowed into Estonian in the 1970s or 1980s to refer to police; policeman (then militia).

The word *parask* (Rus *парауа*) must originate in the period when the feast of St. Paraskeva was introduced in Russia. The feast took place in October, when rain and mud were plenty. Hence the folk started calling the saint Dirty Paraskeva (Rus *Праксoвья-Грязнится*), later also Dirty Parasha (Rus *Парауа-Грязнится*) or just *Parasha* (Rus *Парауа*). After that *parasha* came to be used to refer to anything filthy, including toilets. Since then the slang word has attracted even more senses. The Estonian *parask* is a polysemantic word, adopted into Estonian at several different periods and from different donor languages, which adds the Estonian word a homonymous character. The sense of a toilet vessel was probably attached to the Estonian *parask* either shortly before the emergence of the Republic of Estonia or in its early years, while the Russian criminal world called the vessel Paraskeva Fedorovna. In 1960 the word *parask* first made its way to the Dictionary of Standard Estonian, where it has successfully survived through every next edition.

Tõnu Tender (b. 1965), PhD, Institute of the Estonian Language, Director, Tonu.Tender@eki.ee